

УДК 811.111'282+81'255.2

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/59-3-17>**Юлія СИНІШИНА,***orcid.org/0000-0002-0219-0384*

викладач кафедри полікультурної освіти та перекладу

Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет»

(Ужгород, Україна) *yuliia.senyshyna@uzhnu.edu.ua*

## ФУНКЦІОНАЛЬНО-СТИЛІСТИЧНІ ПРИЧИНИ ВИКОРИСТАННЯ ДІАЛЕКТИЗМІВ В АНГЛОМОВНОМУ ЛІТЕРАТУРНОМУ ТВОРІ, ЗАСОБИ ЇХ ПЕРЕКЛАДУ

*У статті проаналізовано комплексне вивчення шляхів зображення у художньому творі різних фрагментів дійсності та засобів їх передачі, зокрема світу речей, описових характеристик, що передбачає аналіз лексичних одиниць з урахуванням їхньої функціональної спрямованості та ідейно-естетичного змісту. Важливість вивчення діалектів та засобів перекладу мовних та мовленнєвих особливостей, що належать до діалектів, обумовлено тим, що це дає безцінний і справді невичерпний матеріал не тільки для проникнення в якнайглибші витoki мови, її історичного минулого, але й дозволяє розсудливо, без упередженості і однобічності оцінити і зрозуміти особливості становлення і розвитку літературної норми.*

*Переклад діалектизмів завжди був і залишається для перекладача художньої літератури завданням цікавим і складним. Враховуючи те, що автор художнього тексту використовує діалектизми із спеціальною метою, і розуміючи, що ігнорування цих елементів художнього твору чи їх недо-відтворення у перекладі є не лише виявом неповаги до автора, але й викривленням оригіналу, перекладач твору, в якому присутні діалектизми, завжди знаходиться у пошуку прийомів їхнього адекватного відтворення. Зазвичай цілеспрямоване використання діалектних форм автором художнього тексту становить невід'ємну складову ідіостилію цього автора, і без відтворення цих форм у перекладі неможливе відтворення ідіостилію в цілому.*

*Виявлено, що знання діалектів та способів їх перекладу дає змогу зрозуміти твори художньої літератури, в яких автори дуже часто використовують діалектизми для мовної характеристики персонажів та для передачі місцевого колориту. Мова народу не є застиглим утворенням, вона постійно перебуває в процесі розвитку, являючись одним з важливих виявів його історичного буття і розвитку. Отже, мова невідривна від народу і його культури.*

*У статті проаналізовано, що на протязі історії народу змінюються не тільки окремі риси мови, а, навіть, і її будова, іншими стають і форми її виявлення. Так, на початкових етапах розвитку мови виявляється більша її діалектна роздрібненість. Крім розмовної мови, що може бути як більша загальною, так і окремою, місцевою, суто діалектною, існує ще літературна мова в її писемній і розмовній формі. Літературна мова завжди виростає на основі розмовної певних центрів чи місцевостей, вбираючи в себе елементи й інших діалектів (зокрема лексичні). Найбільше ж вбирає в себе діалектні елементи мова художньої літератури. Літературна мова, якого б ступеня вона не досягала, весь час живиться розмовною мовою переважно одного якогось центру (чи центрів) або певної місцевості. В цьому виявляється її сила і новизна.*

*Виявлено основні функції використання діалектизмів в художніх творах та визначено найбільш адекватні засоби їх відображення при перекладі українською мовою.*

*Зроблено висновок, що багато сучасних письменників використовують діалектизми з метою створення індивідуальності персонажів, надання їхньому мовленню місцевого колориту, та інше. Використання діалектизмів також сприяє створенню духу певної місцевості в художньому творі, дає можливість читачу краще зрозуміти особливості національного характеру.*

**Ключові слова:** діалектизм, засоби перекладу, причини використання діалектизмів.

**Yuliia SYNYSHYNA,***orcid.org/0000-0002-0219-0384*

Lecturer at the Department of Multicultural Education and Translation

Uzhhorod National University

(Uzhhorod, Ukraine) *yuliia.senyshyna@uzhnu.edu.ua*

## FUNCTIONAL AND STYLISTIC REASONS FOR THE USE OF DIALECTS IN ENGLISH LITERARY WORKS, WAYS OF THEIR TRANSLATION

*The article analyzes a comprehensive study of the ways of depicting various fragments of reality in the works of art and the means of their transmission, in particular the world of things, descriptive characteristics, which involves*

*the analysis of lexical units taking into account their functional orientation and ideological and aesthetic content. The importance of the study of dialects and the means of translation of language and speech features belonging to dialects is due to the fact that it provides invaluable and truly inexhaustible material not only for penetrating into the deepest possible origins of the language, its historical past, but also allows to assess judiciously, without bias and one-sidedness and to understand the peculiarities of the formation and development of the literary norm.*

*Translation of dialects has always been and remains an interesting and a difficult task for a translator of fiction. Considering the fact that the author of the literary text uses dialects for a special purpose, and realizing that ignoring these elements of the artistic work or their incomplete reproduction in the translation is not only a sign of disrespect to the author but also a distortion of the original, the translator of a work in which dialects are present, is always in search of techniques for their adequate reproduction. The purposeful use of dialect forms by the author of a literary text is an integral part of the idiosyncrasy of this author, and without the reproduction of these forms in the translation, the reproduction of the idiosyncrasy as a whole is impossible.*

*It has been found that knowledge of dialects and methods of their translation makes it possible to understand works of fiction, in which the authors very often use dialectisms for the linguistic characterization of the characters and to convey the local flavor. The language of the people is not a frozen formation, it is constantly in the process of development, being one of the important manifestations of its historical existence and development. Therefore, the language is inseparable from the people and their culture.*

*The article analyzes that in the course of the history of the people, not only individual features of the language change, but even its structure, and the forms of its manifestation become different. Thus, at the initial stages of language development, its dialectal fragmentation is more pronounced. In addition to spoken language, which can be both more general and separate, local, purely dialectal, there is also a literary language in its written and spoken form. Literary language always grows on the basis of colloquial speech of certain centers or localities, absorbing elements of other dialects (especially lexical ones). The language of fiction mostly absorbs dialectal elements. Literary language, no matter what level it reaches, is always fed by the colloquial language mainly of one center (or centers) or a certain area. This is its strength and novelty.*

*The article reveals the main functions of the use of dialectisms in the works of art and defines the most adequate means of their display when translating into Ukrainian.*

*It has been concluded that many modern writers use dialectics in order to create the individuality of characters, to give their speech a local flavor, etc. The use of dialectics also contributes to the creation of the spirit of a certain area in an artistic work, gives the reader the opportunity to better understand the peculiarities of the national character.*

**Key words:** *dialects, means of translation, reasons for using dialects.*

**Постановка проблеми.** Знання діалектів та способів їх перекладу дає змогу розуміти твори художньої літератури, в яких автори дуже часто використовують діалектизми для мовної характеристики персонажів та для передачі місцевого колориту. Багато сучасних письменників використовують діалектизми з метою створення індивідуальності персонажів, надання їхньому мовленню місцевого колориту, та інше. Використання діалектизмів також сприяє створенню духу певної місцевості в художньому творі, дає можливість читачу краще зрозуміти особливості національного характеру.

Дана робота зорієнтована на комплексне вивчення шляхів зображення у художньому творі різних фрагментів дійсності та проблем їх передачі, зокрема світу речей, описових характеристик, що передбачає аналіз лексичних одиниць з урахуванням їхньої функціональної спрямованості та ідейно-естетичного змісту.

**Аналіз досліджень.** У літературному світі спостерігається зростання інтересу науковців до різних причин використання діалектизмів, як стилістичного прийому, методів зіставного аналізу для знаходження адекватних засобів перекладу. Враховуючи важливість і динамічність розвитку літе-

ратурного твору, зростає потреба комплексного аналізу засобів перекладу діалектизмів.

**Мета статті** – виявити основні функції використання діалектизмів в художніх творах та дослідити найбільш адекватні способи їх відображення при перекладі українською мовою.

**Виклад основного матеріалу.** Існування різних соціальних прошарків населення в англоязычних країнах привело до появи значної кількості діалектів, жаргонів та просторічних виразів у мові, що знаходить своє відображення в літературі письменників цих країн. У художній літературі приділяється значна увага створенню правдоподібного портрета персонажа, мовленнєва характеристика якого є показником його особливостей. Саме для створення максимально-реалістичного образу письменники вводять у мову героя елементи нелітературної та розмовної мов (Кобилянська, 1960: 65).

Іноді стилізуються не тільки репліки персонажів, але і мова оповідача, коли твір написано від першої особи. Індивідуальність оповідача може різною мірою відображатися у стилі тексту. У творі можуть зустрічатися слова і вирази, які є характерними для оповідача як представника певної групи – особливості діалекту, професіоналізми тощо. Іноді оповідь від першої особи має не

тільки групові, але й індивідуальні особливості мови (Wrenn, 1949: 31).

“If you ask me the block’s tryin’ ter patch it up wiv ’is wife, from listenin’ ter Sadie... A gel don’t need ter get ’iked up wiv a married man” (Jonker, 2006: 184).

Головні функціонально-стилістичні причини використання різних шарів лексики:

- досягнення яскравого стилістичного ефекту;
- підкреслення особливостей героя або його типізація.

Другорядні причини:

- для ареальної закріпленості персонажів;
- для соціальної характеристики персонажів;
- для лаконічної образної характеристики персонажів, предметів, явищ.

Незважаючи на відмінність чітко виражених форм діалектизмів, аналізи, проведені лінгвістами та мовознавцями, надають підстави виділяти певні тенденції у їх використанні.

Лексичні діалектизми використовуються, головним чином, у цілях мовної характеристики дійових осіб. Не з точки зору їх психологічних особливостей, а з точки зору їх приналежності до певної соціальної групи або певній частини Англії, або для передачі місцевого колориту, для більш чіткої, з точки зору автора назви деяких речей і понять (Дзендзелівський, 1977: 85).

В якості приклада можна привести репліку Mrs. Burlacombe із п’єси Голсуорсі “*A Bit O’ Love*”, у якій майже усі слова або фонетично-морфологічні, або лексичні діалектизми: “Mrs. Burlacombe: Zurely! I give ’im a nummit afore ’e gets up; an’ ’e ’as ’is brekjus reg’lar at nine. Must feed un up. He ’m on ’is feet all day, goin’ to zee folk that widden want to zee an angel, they ’m that buzy; an’ when ’e comes in ’e ’ll play ’is flute there. He ’m wastin’ away for want of ’is wife. That’s what ’its. An’ ’im so sweet-spoken, tu, ’tes a pleasure to year ’im – Never says a word!”

На граматичному рівні найчастіше вживаються у системі дієслова, де значне місце займає неправильне використання форм дієслова: ain’t, he don’t. “She don’t know what Mr Dacidson ’s up to do and it makes her scared” (Maugham).

Характерним є також помилки у вживанні прийменників, використання сполучника like замість as, що у свою чергу заміщує відносні займенники у складнопідрядному реченні, наприклад, “Not a bit on it”. (Dickens). “He can’t steal her on me that way”. (J. London). “I always do like you say, Dose, Mary said”. (Caldwell)

На фонетичному рівні спостерігається заміна довгих голосних і дифтонгів короткими: dallin’ – darling, hoss – horse, а коротких – довгими і дифтонгами: gawd – god, towfee – toffee, пропуск початко-

вих або кінцевих приголосних: ’ve – have, an’ – and, ker’ – kept і поява цих приголосних там, де вони етимологічного не спостережуються: drownd – drown, wunst – once (Анікеєнко, 1999: 38).

Спостереження лінгвістів за стилізацією нестандартної лексики у художній літературі надають підстави говорити також про три прийоми створення комічного ефекту. Застосовуючи перший прийом, автор навмисне включає до мовленнєвої характеристики персонажа нестандартну лексику, яка створює так званий «стилістичний злам», що і виключає комічний ефект. Другим прийомом є авторський коментар стилістично знижених слів. Тут комічний ефект залежить від того, що знаходить читач поза мовленнєвими характеристиками персонажів у самій авторській розповіді. Третім прийомом створення комічного «суб’єктивно-комічне». Такий прийом найбільш яскраво виявляється у словесних дуелях персонажів (Анікеєнко, 1999: 56).

Найбільш вживаним засобом перекладу діалектизмів в літературному творі є трансформація, яка називає дії перетворюючого характеру над текстом оригіналу, за допомогою яких виконується трансформація одиниць первинного тексту у одиниці перекладу.

Перекладацькими трансформаціями можуть бути лексичні, граматичні і комплексні (лексично-граматичні) – все залежить від характеру одиниць первинного тексту (Mesthrie, 2008: 159).

В результаті проведених досліджень було виявлено, що при перекладі лексичних діалектизмів, які використовуються для:

- передачі соціально-класової диференціації суспільства,
  - передачі відношення мовця до співрозмовника,
  - створення комічної ситуації,
  - інтенсифікації події,
  - передачі емоціонального стану героя
  - для передачі суб’єктивної оцінки події і т.д.
- ми користуємося такими засобами перекладу як:

- компенсація;
- транслітерація,
- калькування,
- генералізація,
- антонімічний переклад,
- опущення.

Розглянемо приклади можливого використання трансформацій:

“The *mester* says you’ve to move out now” (Jacobs, 2005: 218). – «Шановний каже, вам треба піти негайно».

У цьому прикладі є можливим діалектизм *mester* компенсувати українським відповідником «шмаркатний».

“Come quick, *missus*, your man’s hurt!” (Jacobs, 2005: 199). *Missus* – українською мовою це компенсується розмовним «жіночко». – «Пішли швидше, жіночко, твого чоловіка поранено!»

“If we get into trouble through you, yer *snotty-nosed* girl...” (Jacobs, 2005: 136). – «Якщо б ми потрапили в халепу через те шмаркато-носе дівчисько...»

У цьому реченні лексичну одиницю *snotty-nosed* доречно перекладати завдяки калькуванню на такі відповідник як «шмаркато-носе дівчисько», де кожна складова розмовного словосполучення перекладена відповідним українським компонентом.

“Oh, I can’t promise half the price, yer, but I might *wangle* the odd shilling off” (Jonker, 2006: 421). – «Ой, я не можу обіцяти тільки половину ціни, тобі, але можу десь **вишкребти** зайвий шиллінжок».

Цей діалектизм українською мовою перекладається завдяки такому засобу перекладу як генералізація і інтенсифікуючи слова героя ми використовуємо стилістично-зabarвлену лексичну одиницю **вишкребти**.

“Blimey *mester!* Meg has *clean hands* in that matter!” (Jonker, 2006: 267). – «Що местере! Мег не має **ніякого відношення** до тієї справи!»

Таким чином, завдяки приблизному антонімічному перекладу ми можемо дуже вдало передати лексичне значення використаних одиниць *clean hands* на відповідне **не мати ніякого відношення**.

“The ridiculous letters Meg sent to Mr. Toby declaring that his people must not use her name, are *a bad joke*” (Hickey, 2004: 68). – «**Не від хорошого життя** відправила Мег це сміховинне послання містеру Тобі, в якому вона заявляла, що його люди не повинні користуватися її ім’ям».

У більшості випадків словосполучення *a bad joke* мало б перекладатися як *поганий жарт*, але контекстуальна заміна *не від хорошого життя* є доречна в даному випадку, яка перекладається завдяки такому засобу перекладу як компенсація.

“I’m not, so buzz off with that *blimey* boy” (Hickey, 2004: 72). – «Я, **та ще чого, іди** звідси з цим хлопчиськом!»

Саме в цьому випадку доречне емоційний стан героя компенсувати побутовими відповідниками української мови.

“Don’t be *daft!* He scolded himself” (Hickey, 2004: 54). – «Не будь **дурним, шо пробка!** Лаяв він себе».

Завдяки грубій розмовній формі слова «дурний» ми можемо компенсувати емоційну роздратованість героя, використовуючи форму «дурний шо пробка».

“I have an earache into the bargain ’cos they *natter non-stop*” (Jacobs, 2005: 97). – «В мене вже **вуха лопаються** від їх нескінченної «трепні».

Таким чином, в даному випадку груба форма слова «трепня» компенсує емоційну напругу, яка сталася між героями.

“So Meg paid her check and all. Then left the bar and went out where her *lad* was” (Jacobs, 2005: 115). – «Мег розплатилася і пішла до її **хлопця**».

У цьому реченні деякі діалектизми можуть бути **опущені** при перекладі українською мовою.

“Ye’re a *smasher*, Mam, and I don’t half love yer” (Jonker, 2006: 417). – «Моя красуня, матусю, я **тя обожнюю!**»

У цьому прикладі, саме завдяки антонімічному перекладу, ми можемо передати діалектичний вираз українською мовою.

При перекладі граматичних діалектизмів, які використовуються для:

- передачі безграмотності героя,
- передачі емоційного стану людини,
- передачі відношення мовця до ситуації

ми користуємося такими засобами перекладу як:

- компенсація,
- граматичні заміни мовної структури одиниці.

“I don’t like to see *no* one...” (Jonker, 2006: 221). – «Жодної людини бачити не **хотю**».

“She *couldn’t not* turn” (Jonker, 2006: 368). – «А **шо їй ще, тільки повертатися**».

При перекладі фонетичних діалектизмів, які використовуються для:

- для виявлення соціально-класової, соціально-групової диференціації суспільства та для передачі емоційного стану героя,

– як показник приналежності до певної території чи місцевості

ми користуємося такими засобами перекладу як:

- транскрибування,
- компенсація та додавання.

“...’cos yer look like the *squaw* of *Big Chief Sitting Bull*” – «тому що те виглядаєш як жіночка з **пабу Біг Чіф Сітлінг Булл**».

“I want to be a lady in the flower shop stead of sellin at the corner of *Tottenham Court Road*”. – «Я хочу працювати в цьому квітковому магазині, що на розі **Тоттенхем Корт Роад**».

**Транскрибування** є відповідним в даних випадках засобом перекладу власних назв.

“Look *wh’y’* *gowin*, *deah*”. – “Look *wh’y’* going, dear”. – «Диви, милуюся, чого б те плентаєшся вже?» (Paraschuk, 2000: 167).

“*Piece o’bread*” (Paraschuk, 2000: 168). «Скивочку хліба».

У даному випадку редуційоване of ми компенсуємо за допомогою вираження «скивочка».

У цих діалектизмах використовуються засіб компенсації, які дозволяє емоційно-забарвлено передати почуття героя та стиль автора.

**Висновки.** Таким чином, ґрунтуючись на прикладах, наведених вище, можна зробити висновок, що діалектизм використовується для досягнення яскравого стилістичного ефекту;

підкреслення особливостей героя або його типізації; для ареальної закріпленості персонажів для соціальної характеристики персонажів; для лаконічної образної характеристики персонажів, предметів, явищ.

Головною метою перекладача має бути збереження національного колориту тексту оригіналу та передачі авторських мотивів використання діалектизмів в тексті художнього твору при виборі найбільш адекватної та зрозумілої читачеві формі еквівалента в мові перекладу.

#### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Анікеєнко І. Г., Бойцан Л. Ф., Ганецька Л. В. Практикум з курсу лексикології англійської мови для студентів III курсу. Київ : КДУ, 1999. 72 с.
2. Дзєндзелівський Й. О. Літературна мова і її взаємодія з тер. діалектами. Київ: КДУ, 1977. 127 с.
3. Кобилянська Б. В. Діалект і літературна мова. Київ: СУЛМ, 1960. 87 с.
4. Hickey R. Legacies of Colonial English dialects. Cambridge University Press, 2004. 112 p.
5. Jacobs A. Calico Road. London : Hodder Headline, 2005. 504 p.
6. Jonker J. Taking a chance on love. London : Hodder Headline, 2006. 501 p.
7. Library of Congress Cataloging-in – Publication Data. Longman dictionary of contemporary English. Pearson, 2005. 1964 p. (LDCE)
8. Mesthrie R., Rakesh M. Bhatt. World Englishes. The study of New Linguistic Varieties. Cambridge University Press, 2008. 307 p.
9. Mutt O. Social and regional varieties of present-day English. Tartu: Riiklik Ülikool, 1977. 94 p.
10. Парашук В. Акценти англійської мови: фонологічні аспекти диференціації різновидів. Наукові записки Кіровоградського держ. університету. Серія філологічні науки. Випуск 22, 2000. С. 162–177.
11. The compact Edition of the Oxford English Dictionary. Complete Text Reproduced Micrographically 12 vols. Oxford, 1971. 765 p. (EOED)
12. Wrenn C. L. The English Language. London, 1949. 78 p.

#### REFERENCES

1. Anikeienko I. H., Boitsan L. F., Hanetska L. V. Praktikum z kursu leksykologhii dlia studentiv III kursu. [Workshop on the course of lexicology of the English language for the third year students]. Kyiv : KNU, 1999, 72 p. [in Ukrainian].
2. Dzendzelivskiy Y. O. Literaturna mova i yii vzaemodiia z ter. dialektamy. [Literary language and its interaction with territory dialects]. Kyiv: KNU, 1977, 127 p. [in Ukrainian].
3. Kobylianska B. V. Dialekt i literaturna mova. [Dialect and literary language]. Kyiv: MULL, 1960, 87 p. [in Ukrainian].
4. Hickey R. Legacies of Colonial English dialects. Cambridge University Press, 2004, 112 p.
5. Jacobs A. Calico Road. London : Hodder Headline, 2005, 504 p.
6. Jonker J. Taking a chance on love. London : Hodder Headline, 2006, 501 p.
7. Library of Congress Cataloging-in– Publication Data. Longman dictionary of contemporary English. Pearson, 2005, 1964 p. (LDCE)
8. Mesthrie R., Rakesh M. Bhatt. World Englishes. The study of New Linguistic Varieties. Cambridge University Press, 2008, 307 p.
9. Mutt O. Social and regional varieties of present-day English. Tartu: Riiklik Ülikool, 1977, 94 p.
10. Parashchuk V. Aktsenty anhliiskoi movy: fonolohichni aspekty dyferentsiatsii riznovydiv. [Accents of English: Phonological Aspects of Varieties Differentiation] Scientific notes of the Kirovohrad state pedagogical university. Series of philological sciences. Edition 22, 2000, pp 162–177.
11. The compact Edition of the Oxford English Dictionary. Complete Text Reproduced Micrographically 12 vols. Oxford, 1971, 765 p. (EOED)
12. Wrenn C. L. The English Language. London, 1949, 78 p.